

Minister

Bestuurskern

Dir. Waterkwaliteit, Ondergr
en Marien
Bodem, Ondergrond en
Wadden

Den Haag
Postbus 20901
2500 EX Den Haag

Contactpersoon

10:2e
Coördinerend
Beleidsmedewerker

M +31(0)6-**10:2e**
10:2e @minienw.
nl

Datum

26 februari 2019

Kenmerk

IENW/BSK-2019/40409

beslisnota

Tijdschema handelingskader PFAS in de bodem

Inleiding

Voor Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS-en) neemt het Rijk de regie. Wat het beleid precies inhoudt, kan van stof tot stof verschillen. PFOA, PFOS en GenX zijn zogenaamde ZZS-en. Voor deze stoffen bestaat nog geen norm voor bodem of bagger. Indien een niet-genormeerde stof in bodem of bagger wordt aangetroffen geldt de zorgplicht. Dat houdt in dat bodem en bagger met een niet-genormeerde stof boven de detectiegrens niet verzet mag worden tot er een (lokaal) beleidsregel is opgesteld. Dit kan leiden tot stagnatie in grondverzet en baggeren. Deze stagnatie leidt tot problemen in de praktijk. Daarom hebben verschillende bevoegde gezagen het Ministerie gevraagd om voor PFOA, PFOS en GenX een landelijke norm of handelingskader op te stellen. In deze nota wordt u geïnformeerd over het proces om tot een handelingskader te komen voor deze stoffen.

Geadviseerd besluit

11.1

Argumentatie

Het Rijk heeft RIVM gevraagd om humane en ecologische risicogrenzen te bepalen voor PFOS, PFOA en GenX. De risicogrenzen geven het niveau aan waaronder, bij levenslange blootstelling, geen sprake is van onaanvaardbare risico's voor mens en ecologie. **11.1**

Tijdelijk handelingskader bodem

Op basis van de risicogrenzen kan een (tijdelijk) handelingskader voor bodem worden opgesteld. IenW heeft daartoe het volgende proces voorzien: er is een adviesgroep ingesteld van onafhankelijke experts afkomstig uit de geledingen van de verschillende decentrale bevoegde gezagen. Deze adviesgroep geeft op basis van het RIVM-rapport en voorstellen van het ministerie een advies over

een handelingskader aan het ministerie. Op basis van dit advies gaat het ministerie het gesprek aan met de koepels. 11.1

11.1

Het gaat om een tijdelijk handelingskader omdat er nog belangrijke wetenschappelijke onderzoeken lopen die nodig zijn om tot een goede, definitieve oplossing te komen. Bij de tijdelijke oplossing staat voorop dat voorkomen moet worden dat PFAS-sen door hergebruik van grond en bagger verder verspreid worden. Er zal dus sprake zijn van een tijdelijke oplossing die gericht is op het voorkomen van risico's voor de gezondheid en het ecosysteem en van verdere verspreiding van PFAS.

Algemeen handelingskader ZZS-en

Naast de tijdelijke oplossing voor PFOA, PFOS en GenX werkt het Ministerie samen met de decentrale overheden tevens aan een algemene methodiek hoe om te gaan met (potentieel) ZZS-en. Dit om in de toekomst te vermijden dat grondverzet en baggerwerkzaamheden stil komen te liggen als er een ZZS in bodem of bagger aangetroffen wordt. De zorgplicht en het voorkomen van het (verder) verspreiden van ZZS-en zullen het uitgangspunt blijven bij een algemene methodiek.

Voor het algemene handelingskader wordt hetzelfde proces doorlopen als voor de PFASsen. Het Ministerie doet een voorstel, de adviesgroep geeft een advies. Op basis van dat advies gaat het Ministerie het gesprek aan met de koepels.

11.1

Van belang is om bodemverontreiniging met ZZS-en zoveel mogelijk te voorkomen. Door consumenten worden echter producten gewenst met ZZS-en (denk aan waterafstotende jassen, tefal pannen, etcetera). Door het toelaten van deze producten en productieprocessen waarin deze stoffen gebruikt worden, zijn emissies naar water en lucht onvermijdelijk en worden deze stoffen, ondanks preventieve maatregelen, ook in het bodem- en watersysteem worden aangetroffen.

In het kader van het Uitvoeringsprogramma loopt een programma opkomende stoffen. Dat heeft een looptijd van twee jaar en zal pas in het najaar van 2020 zijn eindrapport opleveren. In dit programma wordt aansluitend op het algemene handelingskader gekeken naar onder meer preventie en signalering ("early warning").

Tijdelijk handelingskader bagger

Voor bagger ligt de situatie ingewikkelder dan voor bodem, omdat er nog te weinig data zijn om tot een kader te komen. 11.1

Voor de toepassing van nat op nat zijn data nodig over de gehalten van PFOS, PFOA en GenX in de waterbodems van de grote rivieren. Op basis van deze meetwaarden kunnen herverontreinigingsniveaus bepaald worden. RWS is nu het bepalen van gehalten aan PFASsen in waterbodems aan het opstarten.

PFASsen in grondwater

Op dit moment bevinden PFOS en PFOA zich in de bovenste halve meter en bovenste anderhalve meter van de bodem. 11.1

Politiek kader

11.1

art 10:2e

Coördinerend Beleidsmedewerker

Toelichting

Ga hier beknopt in op achtergronden, onderbouwing van argumenten, krachtenvelden, analyses, verslagen, aanschouwelijke voorbeelden, inzicht in de tastbare en evalueerbare resultaten, et cetera.

Werk met heldere tussenkoppen zodat de bewindspersoon snel kan beslissen wat te lezen.

Rijksinstituut voor Volksgezondheid
en Milieu
Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

> Retouradres Postbus 1 3720 BA Bilthoven

Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat
t.a.v. 10.2.e
Postbus 20904
2500 EX Den Haag

A. van Leeuwenhoeklaan 9
3721 MA Bilthoven
Postbus 1
3720 BA Bilthoven
www.rivm.nl

KvK Utrecht 30276683

T 030 274 91 11
info@rivm.nl

Ons kenmerk
067/2019 DMG/BL/AW

Behandeld door

10.2.e

T 10.2.e

10.2.e rivm.nl

Kopie aan

10.2.e

Bijlage(n)

Memo: Overzicht van
risicogrenzen voor PFOS,
PFOA en GenX ten behoeve
van een tijdelijk
handelingskader voor het
toepassen van grond en
baggerspecie op of in de
landbodem

Datum 4 maart 2019
Betreft Overzicht van risicogrenzen voor PFOS, PFOA en
GenX ten behoeve van een tijdelijk handelings-
kader voor het toepassen van grond en bagger-
specie op of in de landbodem.

Geachte 10.2.e,

Op uw verzoek heeft het RIVM risicogrenzen afgeleid voor Perfluoralkylstoffen¹ (PFAS) in grond, ten behoeve van een handelingskader voor de toepassing van grond en bagger op de landbodem. PFAS zijn niet genormeerd in de Regeling bodemkwaliteit. Binnen het generieke kader van het Besluit bodemkwaliteit bestaat daardoor op dit moment geen mogelijkheid tot hergebruik van partijen grond en bagger waarin PFAS boven de detectiegrens worden aangetroffen. Decentrale overheden hebben wel de mogelijkheid om een gebiedsspecifiek handelingskader te formuleren. Een aantal overheden heeft inmiddels van deze mogelijkheid gebruik gemaakt.

De beschermingsdoelen en -niveaus van de het Besluit bodemkwaliteit vormen het vertrekpunt voor de afleiding van risicogrenzen en de onderbouwing van een landelijk handelingskader. Gezien de specifieke eigenschappen van PFAS (mobiel, persistent) wordt geadviseerd om aanvullende voorwaarden te stellen aan de toepassing van grond en bagger. Deze aanvullende voorwaarden beogen de bescherming van landbouw/voedselproductie en de kwaliteit van het grondwater. Voor deze laatste twee beschermingsdoelen dienen nog risicogrenzen in grond te worden afgeleid.

Tot op heden is er nog geen landsdekkend beeld van het voorkomen van PFAS in grond en bagger. Een landelijk handelingskader voor hergebruik dient in samenhang te worden gezien met maatregelen in de preventieve sfeer. Naleving van het stand-still principe moet voorkomen dat nu nog schone locaties onderdeel worden van een diffuse verontreiniging.

Naast de toepassing van grond en bagger op landbodem, doen zich ook knelpunten voor rondom het toepassen van bagger en grond in en onder oppervlaktewater. Deze toepassingen worden eveneens geregeld in het

¹ De groep PFAS bestaat uit een grote hoeveelheid stoffen. Deze brief en het begeleidend memo hebben betrekking op de stoffen PFOS, PFOA en GenX

Besluit bodemkwaliteit. De opties voor normering van PFAS voor deze toepassingen worden op dit moment onderzocht en zijn daarom nu geen onderdeel van deze brief.

Datum
4 maart 2019

Ons kenmerk
067/2019 DMG/BL/AW

11.1

11.1 Dit kader zal zo worden geformuleerd dat het ook toepasbaar is op eventuele toekomstige landelijke, diffuse verontreinigingen. Het werk aan de tijdelijke en definitieve handelingskaders wordt begeleid door de adviesgroep NIBO-OS.

Met vriendelijke groet,

10.2.e

dr. ir. B.P. Loos
Hoofd centrum Duurzaamheid, Milieu en Gezondheid

Memo

Aan
Ministerie van IenW
T.a.v. 10.2.e

Datum	Ons kenmerk	Aantal pagina's
12 maart 2019	11203672-000-BGS-0001	8
Contactpersoon	Doorkiesnummer	E-mail
10.2.e	+31(0)88 10.2.e	10.2.e @deltares.nl

Onderwerp
PFAS in waterbodems - Quick Scan

Opgesteld door: 10.2.e Deltares), 10.2.e (RWS B+) en 10.2.e (RIVM)
Kopie aan: 10.2.e

Inleiding

De laatste jaren is er meer aandacht gekomen voor PolyFluorAlkyl Stoffen (PFAS), mede door enkele puntbronnen. Het expertisecentrum PFAS (<https://www.expertisecentrumpfas.nl/>) heeft in 2018 een Handelingskader PFAS geschreven om overheden handvatten te geven hoe zij om kunnen gaan met PFAS in het bodem- en het watersysteem. Daarin wordt aangeraden om bij het in kaart brengen van een PFAS verontreiniging te starten met een breed 'standaard' PFAS pakket (HPLC-MS-MS). Op het moment dat (een deel van) deze stoffen worden daadwerkelijk wordt aangetroffen, vraagt dat ook een beleidskader waarin wordt aangegeven of grond- en baggerverzet is toegestaan.

De aandacht voor PFAS heeft geleid tot alertheid bij bevoegde gezagen. Inmiddels eist het bevoegd gezag van diepe plassen vanuit de zorgplicht dat PFAS in grond en bagger niet boven de rapportagegrens aanwezig mogen zijn. Ook geven de waterschappen aan dat de normen op basis van gebiedsspecifiek beleid bevoegde gezagen bij verspreiden op aangrenzende percelen tot stagnatie leiden van de baggerwerkzaamheden. Dat heeft tot gevolg dat er nu stagnatie is opgetreden in de baggercyclus in regionale wateren, in rijkswateren bij het (grootschalig) toepassen van grond in oppervlaktewater. Het ontbreken van landelijke normen en stoffenpakketten voor grond en baggerspecie en een gebrek aan eenduidigheid in gebiedsspecifiek beleid geeft urgentie om te komen tot een handelingsperspectief voor deze stoffen.

Daarbij worden 3 fases onderscheiden:

1. Korte termijn: 11.1
Zorgen dat knelpunten in grond/baggerverzet worden praktisch opgelost. 11.1
2. Middellange termijn: 11.1
11.1 onderbouwd kader beschikbaar zijn voor PFAS in regulier grond- en baggerverzet (inclusief grootschalige toepassing in diepe plassen) op basis van beschikbare informatie.
3. Lange termijn: 11.1
Indien er nog aanvullende informatie gewenst is om te komen tot goed onderbouwde normen, moet daarvoor een onderzoekstraject worden gestart. Dit kan allerlei aspecten betreffen: welke PolyFluorAlkyl stoffen, het vaststellen/verbeteren van een

geaccepteerde rapportagegrens, opname in stoffenpakketten, aanvullende toxiciteitsdata, beter inzicht in gedrag in het milieu, correctiemethode, etc.. Deze fase moet leiden tot een goed onderbouwde norm die geruime tijd geldig blijft. Bij het opstellen van het rapport van fase 2 zullen aanbevelingen voor fase 3 worden uitgewerkt.

In deze notitie wordt fase 2 nader uitgewerkt. Het ligt voor de hand dat de normen worden toegevoegd aan de lijst met stoffen in het Bbk en dat de benodigde criteria worden afgeleid en afgestemd die nodig zijn voor het toepassen op droge bodem en in oppervlaktewater en vise versa. Hierbij wordt zowel naar de milieuhygiënische risico's gekeken als naar *stand still*. Behalve normen is er ook meer inzicht nodig in het voorkomen van PFAS in grond en bagger. Deze notitie start daarom met het beschrijven van de criteria en benodigde acties om deze criteria af te leiden voor PFAS. Vervolgens wordt aandacht besteed aan het opbouwen van een database en te komen tot eenduidige stoffenpakketten.

Criteria (normen) afleiden

Tabel 1 geeft een totaalbeeld van de benodigde criteria/normen voor het toepassen van grond en bagger op bodem en in oppervlaktewater. Ook de normen voor toepassen op de landbodem zijn hierin opgenomen om de overeenkomsten en verschillen tussen deze twee beleidskaders inzichtelijk te maken.

Tabel 1: verschillende normen die nodig zijn volgens het besluit bodemkwaliteit voor de verschillende vormen van toepassen en verspreiden.

	Bagger/grond in de waterbodem	Bagger/grond in grootschalige toepassing in (zoet) opp.water	Verspreiden bagger in zout oppervlaktewater	Verspreiden op aangrenzend perceel	Bagger/bodem op land inclusief grootschalige toepassing
Norm 1*	Achtergrondwaarde	Achtergrondwaarde	Maximale waarde verspreiden zout oppervlaktewater	msPAF voor directe toxiciteit	Achtergrondwaarde
Norm 2	Herverontreinigings-niveau**	Herverontreinigings-niveau		Losse norm voor bioaccumulatie	Norm landbouw/natuur/ moestuin
Norm 3	Interventiewaarde***	Gewenst: milieuhygiënische toetsingswaarde opp.water en grondwater (MHT)***		Losse norm voor landbouw-risico's	Norm wonen
Norm 4	Gewenst: milieuhygiënische toetsingswaarde opp.water (MHT)***			Interventiewaarde	Norm industrie****

* In het Besluit bodemkwaliteit is ervoor gekozen dat normen meetbaar moeten zijn voor routinelabs. Voor alle stoffen is een inter-laboratorium rapportagegrens afgeleid, die als minimum waarde geldt. Indien afgeleide normen onder deze rapportagegrens liggen wordt de norm opgehoogd naar de rapportagegrens.

** Het HVN geldt ook voor verspreiden in zoet water.

*** Dit gaat uit van het huidige Besluit bodemkwaliteit. Momenteel wordt er gewerkt aan vernieuwing van het kader voor grootschalige toepassing in oppervlaktewater (diepe plassen), waarbij de maximale waarde wordt

afgeleid door de norm voor oppervlaktewater om te rekenen naar sediment. Echter, voor niet alle PFAS is een oppervlaktewaternorm. Voor een aantal stoffen is er wel een ad-hoc norm of PNEC's.

**** deze norm wordt momenteel ook als bovengrens gebruikt voor het toepassen van grond in oppervlaktewater.

Afleiding Achtergrondwaarde (AW)

De Achtergrondwaarde vormt de bovengrens voor schone (en dus vrij toepasbare) grond en bagger. Rond 2000 zijn de achtergrondwaarden afgeleid op basis van een voor Nederland representatieve dataset van ca. 100 monsters (Lamé et al, 2004¹). In die analyse zijn veel stoffen geanalyseerd, maar geen PFAS. Vanwege de lange bewaartijd en mogelijke verontreiniging van PFAS houdende materialen (handschoenen e.d.) hebben deskundigen afgeraden om deze monsters te heranalyseren voor PFAS. In dat geval is het afleiden van een achtergrondwaarde voor PFAS is niet mogelijk zonder een uitgebreide monitoringscampagne, waarbij onderbouwd moet worden dat de database representatief is voor Nederland. Er kan wel overwogen worden om een steekproef te nemen. Vooral bij zeer lage concentraties zou dat wel een indicatie geven.

Tot nu toe werd voor stoffen, waarvoor geen AW kan worden afgeleid, de rapportagegrens als AW genomen. RIVM geeft in hun recente memo aan dat ze een voorkeur heeft voor het hanteren van risicogrenzen in plaats van (arbitraire) rapportagegrenzen als onderbouwing voor normen. Als dit principe wordt vertaald naar toepassen en verspreiden in oppervlaktewater zou de milieuhygiënische toetsingswaarde als laagste waarde kunnen beschouwd. Vooralsnog adviseren we om geen inspanning gestoken in het bepalen van een (formele) rapportagegrens.

Afleiding Herverontreinigingsniveau (HVN)

Het generieke HVN in het Bbk is gebaseerd op het herverontreinigingsniveau Rijntakken. Dit betreft het 95-percentiel van de gehalten in het zwevend stof in Lobith over een periode van 10 jaar (voor stoffen in het Bbk: de periode 1995-2004). Het HVN vormt de basis voor de maximale waarde klasse A. Deze norm geldt ook voor de waterschappen, daar het Rijnstroomgebied het grootste gebied is.

Er is een aantal data beschikbaar voor PFOS en PFOA (bijlage I), maar dit betreft incidentele metingen en maar twee stoffen. Van februari t/m mei 2019 wordt op alle 20 zwevend stofmeetpunten binnen het RWS monitoringsprogramma een uitgebreid pakket PFAS (conform bijlage II) gemeten. Daarna wordt bekeken welke stoffen zinvol zijn om te blijven meten. Meer informatie over te meten stoffen is te vinden in de paragraaf 'Te beoordelen stoffen'.

Afleiding Milieuhygiënische toetsingswaarde (voor toepassen in zoet oppervlaktewater)

In tegenstelling tot de landbodem hoort sediment in Nederland bij het watersysteem en de kwaliteit is onderdeel van de Kaderrichtlijn water die is geïmplementeerd in de Waterwet. Toepassen en verspreiden in oppervlaktewater zou dus primair bescherming moeten bieden aan het aquatisch systeem.

Het milieuhygiënische toetsingskader voor diepe plassen (Schmidt et al., 2015²) stelt voor om uit te gaan van de grond- en of oppervlaktewaternorm (geen-effect-niveau) en deze te vertalen

¹ Lamé et al., 2004. Achtergrondwaarden 2000. TNO-NITG-rapport 04-242-A

² Schmidt, C., J.P.M. Vink, R. Comans, L. Lamers, J. Postma, J. Lijzen, L. Osté, E. van de Grinten, S. Verbeek (2015). Milieuhygiënisch toetsingskader voor grootschalige bodemtoepassingen in diepe plassen: Voorstel voor beoordeling van partijen grond en bagger (geactualiseerde versie 7 februari 2017), Ministerie van Infrastructuur en Milieu, 4 juni 2015.

naar sediment op basis van evenwichtspartitie. In de Consequentieanalyse beoordelingssystematieken grond en bagger (Vink en Postma, 2019) is echter besloten voor organische verbindingen in de Regeling bodemkwaliteit de huidige waarden te handhaven: een AW, een maximale waarde klasse A (=HVN) en een maximale waarde klasse B (Ernstig Risiconiveau). Dat betekent dat er geen direct noodzaak is voor een milieuhygiënische grenswaarde, maar om inzicht te krijgen in de milieuschadelijkheid van PFAS in bagger stellen we voor om een dergelijke waarde wel af te leiden.

Afleiding maximale waarde voor verspreiden in een zout oppervlaktewaterlichaam

Een eventuele aanpassing van het kader voor verspreiden in een zout oppervlaktewaterlichaam, vraagt een nadere analyse van uitgangspunten die in het verleden zijn gebruikt. Los daarvan is het echter helder dat er behoefte is aan een milieuhygiënische norm voor PFAS in baggerspecie welke wordt verspreid in de Noordzee, Waddenzee en Zeeuwse Delta.

Bepalen interventiewaarde(niveau)

De KRW-normen zijn gebaseerd op een 'geen-effect-niveau'. De milieuhygiënische toetsingswaarde voor sediment (MHT, zie eerdere norm) is dus afgeleid van waternorm. Als er een waternorm beschikbaar is op een ernstig risiconiveau (ER) kan er ook een sedimentnorm op ER-niveau worden bepaald. Ook dit is vooralsnog beperkt tot PFOS en PFOA. Op basis van beschikbare data bij RIVM, zal een interventiewaardeniveau worden bepaald. Het wordt bepaald als het geometrisch gemiddelde van de beschikbare (directe) toxiciteitdata.

Normen voor verspreiden en toepassen op land

Hiervoor heeft RIVM een voorstel zo goed als gereed voor PFOS, PFOA en GenX. Dit voorstel is een strikte milieuhygiënische onderbouwing die beperkt rekening houdt met de praktische toepasbaarheid van de norm. Het vaststellen van een achtergrondwaarde en rapportagegrenzen maakt geen deel uit van de opdracht. In plaats daarvan zijn voorstellen gedaan om de norm voor hergebruik voor de bodemfunctieklasse met het hoogste beschermingsniveau (de klasse Landbouw, natuur en moestuinen; voor de 3 genoemde stoffen gelijk) te baseren op risicogrenzen. IenW werkt voor de bevoegde overheden Bbk een nadere invulling van een tijdelijk handelingskader uit op basis van de RIVM notitie³.

Te beoordelen stoffen

Het verzoek aan RIVM is beperkt tot 3 stoffen: PFOS, PFOA en GenX. Het is echter reëel dat er meer PFAS zijn, die in grond en bagger voorkomen en mogelijk leiden tot toxische effecten. De pakketten bij laboratoria variëren van enkele tot 34 stoffen (zie bijlage II). Voor het meten van zwevende stof zullen deze 34 stoffen worden doorgemeten. Dit geeft in elk geval een indruk of het zwevend stof in de rijkswateren meer PFAS bevat.

Met betrekking tot de stoffen stellen we een interactieve aanpak voor:

- op basis van de metingen in zwevend stof, bagger en bodem wordt beoordeeld welke stoffen daar regelmatig in voorkomen;
- voor die stoffen zal het RIVM waternormen afleiden (zowel geen-effectniveau als ernstig-risiconiveau);

³ RIVM, 2010. Overzicht van risicogrenzen voor PFOS, PFOA en GenX ten behoeve van een tijdelijk handelingskader voor het toepassen van grond en baggerspecie op of in de landbodem. Memo 4 maart 2019.

c. vanuit de waternormen kunnen waterbodemonormen worden afgeleid

De doorlooptijd voor het afleiden van normen over andere relevante PFAS (stap b) is lastig in te schatten. Dit varieert per stof, maar hangt ook af van de beschikbare capaciteit bij RIVM. Het is dus onzeker of in najaar van 2019 ook voor andere PFAS risicogrenzen beschikbaar zijn. We stellen voor dat zolang er alleen normen zijn voor de 3 genoemde stoffen worden die als indicator gebruikt voor risico's van PFAS. T.a.v. normen die niet op risico's zijn gebaseerd (HVN) kan wel grotere stoffenlijst worden gebruikt in het najaar van 2019.

Opbouw van een database

In oppervlaktewater is er een redelijke meetreeks beschikbaar voor 15 stoffen (perfluoralkaanzuren en –sulfonaten; (bijlage II) in de rijkswateren (Jonker, 2017⁴). De stoffen met maximaal acht koolstofatomen worden doorgaans gedetecteerd. Langere ketens worden niet in water gedetecteerd, maar waarschijnlijk wel in sediment. Daar waar metingen beschikbaar zijn van zwevend stof en sediment is het zinvol om beschikbare data te verzamelen en daar waar nodig aan te vullen.

Dat betreft voor bagger/waterbodems de volgende bronnen:

- metingen van 34 verbindingen in zwevend stof op alle monitoringslocaties in de rijkswateren 11.1 gevolgd door een langere periode van metingen van nader geselecteerde stoffen en op geselecteerde locaties. Is reeds ingepland.
- metingen in baggerspecie in werken die op korte termijn worden uitgevoerd door (of in opdracht van) rijkwaterstaat. 11.1 op dezelfde 34 stoffen die worden gemeten in zwevend stof, daarna afhankelijk van de nadere selectie (zie bovenstaand punt). Is reeds afgesproken.
- metingen in bagger die verspreid wordt op het aangrenzend perceel. Het verzamelen van gegevens in het landelijk gebied waar bagger wordt verspreid is van belang 11.1
- metingen in regionale bagger die wordt toegepast in diepe plassen. Bekend is dat diverse waterschappen vastlopen met baggerwerkzaamheden. Deze waterschappen hebben dus PFAS-data in baggerspecie.
- metingen in regionale bagger die wordt toegepast in werken. 11.1

Het RIVM heeft IenW voorgesteld om eveneens een database voor analyseresultaten in landbodem op te zetten.

Bovenstaande moet resulteren in een advies-stoffenpakket (wellicht breder dan de genormeerde stoffen) en beschrijving van analysemethoden, zodat metingen beter vergelijkbaar worden.

Benodigde acties fase 2 11.1

Voor het bepalen van normen voor PFAS worden de onderstaande acties uitgevoerd (tussen haakjes een suggestie voor de partij die dat kan uitvoeren/regelen):

- Geen actie voor bepaling van de Achtergrondwaarde. Optioneel is het analyseren van (een deel van) de AW2000 monsters.
- Geen actie voor het bepalen van de bepalingsgrens

⁴ Jonker, M.T.O., 2017. Perfluorverbindingen in de Rijkswateren. Een meerjarenanalyse (2008-2016). Institute for Risk Assessment Sciences (IRAS), Universiteit Utrecht

- Breed pakket aan PFAS in zwevend stof in de rijkswateren ter bepaling van een herverontreinigingsniveau (RWS, is ingepland).
- Interpretatie en rapportage van de meetdata in zwevend stof (RWS evt. i.s.m. Deltares) resulterend in een advies welke stoffen en locaties langere tijd gemonitord moeten worden en voor welke stoffen risicogrenzen noodzakelijk zijn.
- Afleiden milieuhygiënische toetsingswaarden in grond/sediment cf. Schmidt et al. (2015) voor PFOA⁵ en afhankelijk van de meetdata ook GenX; (Deltares i.s.m. RIVM).
- Afleiden van (indicatieve) normen voor andere PFAS in oppervlaktewater die volgens de zwevendstof-screening relevant zijn (bij voorkeur een som-aanpak). Dit betreft zowel het afleiden van een milieuhygiënische toetsingswaarde (geen-effect-niveau) als een interventiewaarde (ernstig-risico-niveau) **11.1**
- Nadere analyse van uitgangspunten, die in het verleden zijn gebruikt voor verspreiden van baggerspecie op zee en (indien ze nog valide zijn) conform die uitgangspunten een norm voor PFAS afleiden (Deltares/Ecofide).
- Afleiden van interventiewaarden(niveau) in sediment voor PFOS, PFOA en indien nodig GenX. (Deltares i.s.m. RIVM)
- Verzamelen data bagger in de rijkswateren (RWS).
- Verzamelen data regionale bagger, inclusief bagger die verspreid wordt op het aangrenzend perceel. (UvW met een uitvoerende partij die die instructies schrijft voor gecoördineerde metingen en data verzamelt).
- Verzamelen PFAS-data in grond (n.t.b.).
- Sturing om tot een uniform landelijk stoffenpakket te komen (n.t.b.).

(Voorlopige) aanbevelingen voor de lange termijn

- **11.1**

⁵ Voor PFOS is in Schmidt et al. (2015) al een milieuhygiënische toetsingswaarde afgeleid van 0,12 µg/kg.

Datum
5 maart 2019

Ons kenmerk
11203672-000-BGS-0001

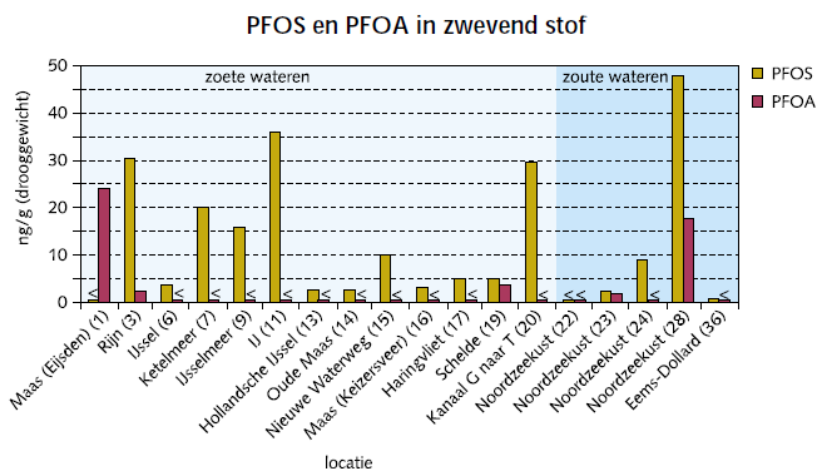
Pagina
7 van 8

Bijlage I: data van PFOS en PFOA in zwevend stof in 2003

Er is een aantal data (zonder bodemtypecorrectie) beschikbaar voor PFOS en PFOA (RWS, 2003⁶). Op basis van die screening variëren PFOS gehalten in zwevend stof variëren van 2 tot 35 µg/kg; met een grote variatie zonder helder patroon. PFOA varieert van <rg tot 24 µg/kg; de locaties waar PFOA boven de rapportagegrens wordt gemeten zijn alle grenslocaties: Eijsden, Lobith en Schelde. In de Nederlandse monitoringspunten (zoet water) worden geen waarden boven de rapportagegrens van ca. 0,5 µg/kg gemeten.

Figuur 3

PFOS en PFOA concentraties in zwevend stof bemonsterd in verschillende zoete en zoute wateren.

Kwadijk et al. (2010)⁷ hebben in 2007 op 22 rijkswaterlocaties een pakket PFAS in sediment gemeten. Drie PFAS werden in alle sedimentmonsters aangetroffen: PFOS (0,5 tot 8,7 µg/kg), PFOA (0,3 tot 6,3 µg/kg) en PFNA (0,1 tot 5,7 µg/kg).

⁶ RWS-RIZA/RIKZ, 2003 Geperfluoreerde verbindingen in Nederlands oppervlaktewater. RIZA-rapport 2004.025.

⁷ Kwadijk, C.J.A.F., P. Korytar, A.A. Koelmans, 2010. Distribution of Perfluorinated Compounds in Aquatic Systems in The Netherlands. Environ. Sci. Technol. 2010, 44, 3746–3751.

†

Bijlage II Stoffenpakket* dat wordt gemeten in zwevend stof in de rijkswateren

7: CAS-nummer	8: IDsW/AQUO-naam	9: Omschrijving	AGw** (ug/kg)
120226-60-0	H-PFC12asfzr	1H,1H,2H,2H-perfluordodecaansulfonzuur	0.1
757124-72-4	H-PFC6asfzr	1H,1H,2H,2H-perfluorhexaansulfonzuur	0.1
34598-33-9	H-PFUDa	2H,2H,3H,3H-perfluorundecaanzuur	0.4
27619-97-2	2PFC6yC2a1sf	2-(perfluorhexyl)ethaan-1-sulfonzuur	0.1
39108-34-4	H-PFC10asfzr	1H,1H,2H,2H-perfluordecaansulfonzuur	0.1
70887-84-2	cF16C10ezr	cis-hexadecafluor-2-deceenzuur	0.1
678-41-1	bisPFC10yPO4	bisperfluordecyl fosfaat	0.1
73606-19-6	26ClF12C6oxT	2(6chloor-dodecafluorhexoxy)-tetrafluorethaansulfonaat, Kzout	0.1
958445-44-8	ADONA	ammonium 4,8-dioxa-3H-perfluornonanoaat	0.1
375-22-4	PFBA	perfluorbutaanzuur	0.1
375-73-5	L_PFBs	perfluor-1-butaansulfonaat (lineair)	0.1
2706-90-3	PFPA	perfluorpentaanzuur	0.1
2706-91-4	PFC5asfzr	perfluorpentaan-1-sulfonzuur	0.1
307-24-4	PFHxA	perfluorhexaanzuur	0.1
355-46-4	L_PFHxS	perfluor-1-hexaansulfonaat (lineair)	0.1
375-85-9	PFHpA	perfluorheptaanzuur	0.1
375-92-8	L_PFHpS	perfluor-1-heptaansulfonaat (lineair)	0.1
335-67-1	PFOA	perfluoroctaanzuur	0.1
1763-23-1	PFOS	perfluoroctaansulfonaat	0.1
375-95-1	PFNA	perfluornonaanzuur	0.1
335-76-2	PFDA	perfluordecaanzuur	0.1
335-77-3	L_PFDS	perfluor-1-decaansulfonaat (lineair)	0.1
2058-94-8	PFUDa	perfluorundecaanzuur	0.1
307-55-1	PFDoA	perfluordodecaanzuur	0.1
72629-94-8	PFTDA	perfluortridecaanzuur	0.1
376-06-7	PFTeDA	perfluortetradecaanzuur	0.1
67905-19-5	PFC16azr	perfluorhexadecaanzuur	0.1
16517-11-6	PFC18azr	perfluoroctadecaanzuur	0.1
4151-50-2	EtFOSA	N-ethyl perfluoroctaansulfonamide	0.1
2991-50-6	EtFOSAA	perfluoroctaansulfonfylamide(N-ethyl)acetaat	0.1
1546-95-8	HPFHpA	7H-perfluorheptaanzuur	0.1
68298-12-4	NC1yPFC4asfA	N-methylperfluorbutaansulfonamide	0.1
159381-10-9	MeFBSAA	perfluorbutaansulfonfylamide(N-methyl)acetaat	0.1
13252-13-6	FRD-903	2,3,3,3-tetrafluor-2-(heptafluorpropoxy)propionzuur	0.1

* Naast de stoffen in bovenstaande tabel wordt het percentage organisch koolstof gemeten en GenX (2 stoffen). GenX zit namelijk niet in het standaardpakket.

** Aantoonbaarheidsgrens onder reproduceerbaarheidscondities.

Ministerie van Infrastructuur
en Waterstaat

minuut

Publicatie moestuinonderzoek GenX Helmond

Bestuurskern

Dir. Waterkwaliteit, Ondergr
en Marien
Bodem, Ondergrond en
Wadden

Den Haag
Postbus 20901
2500 EX Den Haag

Contactpersoon

10.2.e
Coördinerend
Beleidsmedewerker

M +31(0)10.2.e
10.2.e @minienw.
nl

Getipt door / paraaf	Vervolg op
Vergeleken door / paraaf	Rappeldatum 28 maart 2019
Verzonden door / paraaf	Verzenddatum 28 maart 2019
Ondertekening door / paraaf	Verzendwijze
Medewerking van / paraaf	Na verzending retour aan
Afschrift aan	Adres

Datum

28 maart 2019

Classificatie

Ons kenmerk

IENW/BSK-2019/65385

nota

Publicatie moestuinonderzoek GenX Helmond

Bestuurskern

Dir. Waterkwaliteit, Ondergr
en Marien
Bodem, Ondergrond en
Wadden

Den Haag
Postbus 20901
2500 EX Den Haag

Contactpersoon

10.2.e
Coördinerend
Beleidsmedewerker

M +31(0)10.2.e
10.2.e @minienw.
nl

Datum

28 maart 2019

Ons kenmerk

IENW/BSK-2019/65385

Aanleiding

Op 19 maart is door het expertisecentrum PFAS een rapport uitgebracht "onderzoek naar PFOA en GenX in het milieu in Helmond – fase 2". In dit onderzoek zijn de concentraties van PFOA en GenX in gewassen bepaald (moestuinonderzoek) en de omvang van de verontreiniging in grond, grondwater en oppervlaktewater.

Geadviseerd besluit

11.1

Argumentatie

Problematiek

GenX behoort tot de stofgroep van Perfluorinated alkylated substances (PFAS) en er zijn voorbereidingen getroffen om deze stof te laten aanmerken als Zeer Zorgwekkende Stof (ZZS). GenX werd in 2017 aangetroffen in het rioolwater en oppervlaktewater in Helmond. 11.1

Er is na het vinden van GenX in riool- en oppervlaktewater onderzoek gedaan naar beide stoffen in grond en grondwater. Toen werden overschrijdingen van de algemene toetsingswaarden waargenomen. Dat leidt niet direct tot risico's, maar was wel aanleiding tot bovengenoemd vervolgonderzoek.

Uitkomsten onderzoek

Gewassen uit moestuinen kunnen veilig worden gegeten. De berekening hiervoor is gebaseerd op het levenslang eten van de groenten uit deze moestuinen. Bovendien is in de beoordeling rekening gehouden met het feit dat mensen ook via andere routes (ander voedsel, drinkwater, lucht, zwemmen) deze stoffen kunnen binnenkrijgen.

11.1

11.1

Bestuurskern

Dir. Waterkwaliteit, Ondergr
en Marien
Bodem, Ondergrond en
Wadden

Datum

28 maart 2019

Ons kenmerk

IENW/BSK-2019/65385

Er wordt geadviseerd om 11.1

Politieke context

11.1

10.2.e

Coördinerend Beleidsmedewerker

Tijdelijk handelingsperspectief voor de afzet van PFOS, PFOA en/of GenX-houdende grond en bagger

- Opgesteld door het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat
- Notitie ten behoeve van Bestuurlijk Overleg PFAS-houdende grond en bagger op 17 april 2019

Inleiding

Er is in verschillende delen van Nederland sprake van stagnatie in de afzet van ontgraven grond en baggerspecie waarin PFAS is aangetroffen of wordt vermoed. Dat leidt tot vertraging van ontwikkelingen, uitgesteld onderhoud en daarbij behorende maatschappelijke kosten.

Op dit moment wordt daarom door het Rijk samen met de decentrale bevoegde gezagen met spoed gewerkt aan een tijdelijk handelingsperspectief om de stagnatie in afzet van grond en baggerspecie, waar dat verantwoord is, op te heffen. Prioritair wordt naar de stoffen PFOS, PFOA en GenX uit de PFAS-groep gekeken. Dit handelingsperspectief is tijdelijk omdat er nog belangrijke onderzoeken naar onder meer de uitloogkarakteristieken, mobiliteit en bio-accumulatie van genoemde 3 PFAS loopt. 11

.1

Parallel wordt er gewerkt aan een algemene methodiek voor het omgaan met grond en bagger die zijn belast met niet-genormeerde en (potentieel) zeer zorgwekkende stoffen (ZZS). Deze methodiek moet voorkomen dat in de toekomst de afzet van grond en baggerspecie langdurig stagneert als er een stof wordt gedetecteerd die niet van nature in de grond of bagger zit, terwijl de gedetecteerde hoeveelheid van de stof dermate gering is dat er geen enkel humaan of ecologisch risico is. 11.1

Uitgangspunten tijdelijk handelingsperspectief:

- Aanpak zowel aan de “voorkant” als aan de “achterkant”
 - Voorkant = voorkomen dat een (potentiële) ZZS in het milieu komt, ofwel preventief beleid
 - Achterkant = hoe ga je ermee om als een ZZS al in grond en baggerspecie zit.
- Stagnatie in afzet grond en baggerspecie binnen veilige marges oplossen:
 - Afzet van grond en baggerspecie mag niet leiden tot onaanvaardbare risico's voor mens en ecologie;
 - Afzet van grond en baggerspecie mag niet leiden tot een toename van de problematiek of verspreiding van de PFAS;
- Handelingsperspectief dient begrijpelijk en snel toe te passen te zijn voor alle bevoegde overheden (gemeenten, provincies, Rijk/RWS en waterschappen).
- Dit tijdelijk handelingsperspectief is bedoeld voor bevoegde overheden die nu nog geen eigen beleidsregels hebben opgesteld. Het tijdelijk handelingsperspectief vormt geen aanleiding om bestaande, goed onderbouwde lokale beleidsregels aan te passen. Decentrale overheden hebben altijd de mogelijkheid om van dit advies af te wijken en eigen beleidsregels op te stellen, zowel strenger als minder streng. De lokaal te hanteren waarden voor hergebruik van grond en baggerspecie kunnen worden bepaald afhankelijk van de lokale omstandigheden (geologische en chemische samenstelling van de bodem, puntbronnen, grondwater, afwezigheid van desbetreffende stof(fen), etc.) en van het bodemgebruik ter plekke. Beleidsregels zoals opgesteld in de gemeente Haarlemmermeer en Dordrecht zijn binnen de lokale bevoegdheid opgesteld en zijn gebaseerd op een grondige analyse van de lokale situatie..

Achtergrond tijdelijk handelingsperspectief

- Er zijn sterke aanwijzingen dat er verspreid over Nederland (en West-Europa) sprake is van een diffuse aanwezigheid van PFAS in de bodem en het sediment: daar waar gemeten wordt, wordt

zeer vaak PFAS in (voornamelijk zeer) lage concentraties aangetroffen in bodem en watersysteem.

- Bij puntbronnen worden hoge(re) concentraties PFAS aangetroffen. Voor een overzicht van activiteiten die potentieel de oorzaak van een puntbron kunnen zijn wordt verwezen naar de rapportage van het expertisecentrum PFAS.
- In het kader van de zorgplicht ingevolge artikel 13 Wbb of artikel 7 Bbk dient onderzoek te worden verricht naar stoffen indien wordt vermoed dat deze aanwezig zijn in de bodem of in toe te passen grond of baggerspecie. Indien deze stoffen worden aangetroffen moet in het kader van de zorgplicht een afweging worden gemaakt of de mate van aanwezigheid een belemmering is voor het gebruik van de bodem (bij puntbronnen) of de afzet van daaruit ontgraven grond en baggerspecie.
- De huidige invulling van de zorgplicht door bevoegde overheden leidt er op dit moment toe dat indien PFAS in grond of baggerspecie wordt gemeten of vermoed, de afzet alleen is toegestaan indien er door de gemeente (op land) of waterbeheerder (in oppervlaktewater) lokaal beleid is vastgesteld. Omdat dit nog maar zeer beperkt is gedaan, leidt het aantreffen van PFAS in grond nu tot stagnatie in de afzet van grond- en baggerspecie.
- De stagnatie geldt niet alleen voor grond en baggerspecie die wordt hergebruikt in functionele toepassingen, maar ook voor grond en baggerspecie die vanwege andere verontreinigende stoffen naar grondreinigers of stortplaatsen gaan. Desbetreffende inrichtingen zijn niet vergund voor het accepteren van PFAS.
- 11.1 [redacted]
- Onder meer voor de onderbouwing van een tijdelijk en definitief handelingsperspectief heeft het Ministerie van I&W aan RIVM gevraagd risicogrenzen af te leiden voor grond en baggerspecie voor de stoffen PFOA, PFOS en GenX. Voor de landbodern zijn er tijdelijke risicogrenswaarden afgeleid gebaseerd op de standaardmethodes voor bepalen van ecologische en humane toxicologie, te weten:

• Functieklaſſe / ſtof	• PFOS	• PFOA	• GenX
• Landbouw / natuur/moestuinen	• 3	• 7	• 3
• Wonen	• 18	• 89	• 54
• Industrie	• 110	• 1100	• 960

Voorlopige risicogrenzen voor drie geclusterde bodemfunctieklassen t.b.v. de vaststelling van Maximale Waarden voor toepaſſen van grond of baggerspecie op of in de landbodern in $\mu\text{g}/\text{kg}_{\text{ds}}$. Gehalten zijn voorlopig gebaſeerd op gemeten waarden; voor het relatief minder mobiele PFOS kan het bevoegd gezag onderbouwd zo nodig gebiedsspecifiek een bodemtypecorrectie hanteren (bijv. ſterk veen- en kleihoudende gronden).

- Voor mobiliteit, uitloging en bio-accumulatie lopen nog onderzoeken. 11.1 [redacted]
[redacted] Dat betekent dat deze risicogrenswaarden nog niet onverkort kunnen worden gebruikt als toetswaarden voor hergebruik van grond en baggerspecie.
- RIVM en Deltares zijn gevraagd ſamen onderzoek te doen naar risicogrenzen voor de waterbodern en verspreiden van baggerspecie op land – 11.1 [redacted]

De voorkant

De achterkant: watersysteem:

11.1

-

Handelingsperspectief stortplaatsen

- 11.1

-

Overige punten handelingsperspectief:

- 11.1

-

-

-

-

-

Ministerie van Infrastructuur
en Waterstaat

> Retouradres Postbus 20901 2500 EX Den Haag

Ter attentie van het Dagelijks Bestuur

Bestuurskern

Dir. Waterkwaliteit, Ondergr
en Marien
Bodem, Ondergrond en
Wadden

Den Haag
Postbus 20901
2500 EX Den Haag

Ons kenmerk

IENW/BSK-2019/156166

Bijlage(n)

2

Datum 23 juli 2019
Betreft Tijdelijk handelingskader voor hergebruik van PFAS-
houdende grond en baggerspecie

Geachte heer/mevrouw,

Bij deze bied ik u het tijdelijk handelingskader voor hergebruik van PFAS-houdende grond en baggerspecie aan (hierna: tijdelijk handelingskader). Het tijdelijk handelingskader is op 8 juli 2019 door Staatssecretaris Van Veldhoven aangeboden aan de Tweede Kamer. Deze brief treft U eveneens als bijlage aan.

PFAS staat voor Poly- en perfluoralkylstoffen. Deze stofgroep bestaat uit ruim 6.000 stoffen. Hiertoe behoren onder meer de stoffen perfluorooctaanzuur (PFOA), perfluorooctaansulfonaat (PFOS) en HFPO-DA (GenX). PFAS zijn stoffen die door mensen zijn gemaakt vanwege hun specifieke eigenschappen, zoals brandwerendheid en vuil- en waterafstotendheid. Deze stoffen worden al decennia gebruikt in industriële en andere processen en in vele producten. Ze worden toegepast in allerlei alledaagse toepassingen, zoals verf, blusschuim, pannen, kleding en cosmetica. Naast deze positieve gebruikseigenschappen hebben PFAS ook negatieve milieueigenschappen, namelijk dat ze persistent, mobiel en nauwelijks biologisch afbreekbaar zijn. Van sommige PFAS is aangetoond dat ze toxisch zijn. De stoffen PFOS, PFOA behoren tot de zogenaamde Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS). Het Europese Agentschap voor Chemische Stoffen (ECHA) heeft besloten om de stoffen die betrokken zijn bij de GenX-techniek ook het predikaat van 'zeer zorgwekkende stof' (ZZS) te geven. Naar verwachting zal ECHA het formele besluit deze zomer publiceren. Een aantal andere stoffen uit de PFAS groep staan op de lijst van potentiële ZZS (PZZS).

Door het wijdverbreide gebruik, door emissies en incidenten en de stoffeigenschappen worden bepaalde PFAS inmiddels in Nederland, en breder in Europa, niet alleen bij puntbronnen, maar ook als diffuse verontreiniging in bodem, grondwater en oppervlaktewater aangetroffen. Op grond van de zorgplicht zijn initiatiefnemers (toepassers) verplicht om grond en baggerspecie die deze stoffen kunnen bevatten, te laten onderzoeken. Omdat in ieder geval PFOA en PFOS op grote schaal boven de detectielimiet worden aangetroffen, is de afgelopen periode stagnatie opgetreden in het hergebruik van vrijkomende grond en baggerspecie. Vanwege de specifieke problematiek van PFAS in grond en baggerspecie heeft Staatsecretaris Van Veldhoven, mede op verzoek van gemeenten, waterschappen en provincies, besloten om een landelijk handelingskader op te stellen. Het doel is om stagnatie in het grond- en

baggerspecieverzet die op basis van de inmiddels beschikbare informatie als onnodig kan worden beschouwd, op te lossen en tegelijkertijd de problematiek niet te vergroten en risico's voor mens en ecologie te vermijden. In het tijdelijk handelingskader PFAS worden voorlopige toepassingsnormen geïntroduceerd voor hergebruik van PFAS-houdende grond en baggerspecie. Met deze toepassingsnormen ontstaat er meer ruimte voor grondverzet en baggerwerkzaamheden. De aanwezigheid van deze stoffen boven de detectielimiet had tot nu toe als gevolg dat de grond of baggerspecie op grond van de Regeling bodemkwaliteit, in samenhang met de zorgplichten op grond van de Waterwet en Wet bodembescherming, niet mocht worden toegepast. De voorlopige toepassingsnormen zijn gebaseerd op het advies van RIVM over risicogrenzen voor PFOS, PFOA en GenX. 11.1

Bestuurskern
Dir. Waterkwaliteit, Ondergr
en Marien
Bodem, Ondergrond en
Wadden

Datum
23 juli 2019

Ons kenmerk
IENW/BSK-2019/156166

In de komende periode zullen we met metingen en aanvullend onderzoek meer kennis moeten opdoen om definitieve toepassingsnormen te kunnen opstellen. Het ministerie van IenW werkt hier de komende periode samen met de VNG, UvW en IPO aan.

11.1 De verplichting om grond of baggerspecie te laten onderzoeken op PFAS is op zichzelf niet nieuw. In de eerste plaats volgt dit uit de zorgplichten op grond van de Wet bodembescherming en de Waterwet in combinatie met de regeling voor niet genormeerde verontreinigende stoffen in de Regeling bodemkwaliteit, inhoudende dat deze boven de detectielimiet niet mogen worden toegepast. Deze verplichtingen gelden voor de toepasser. Het gevolg hiervan is dat de toepasser die de aanwezigheid van PFAS in grond of baggerspecie kan vermoeden hiernaar onderzoek zal moeten laten doen. Daarnaast geldt op grond van de Regeling bodemkwaliteit voor het laboratorium dat vooronderzoek moet worden verricht als de aanwezigheid van PFAS in grond of baggerspecie kan worden vermoed en dat indien dit vermoeden wordt bevestigd onderzoek naar het gehalte aan PFAS moet worden gedaan en dit gehalte in de milieuverklaring moet worden vermeld. Echter, de ervaring is dat tot op heden veel partijen nog niet op PFAS werden onderzocht. Door de extra aandacht die inmiddels voor PFAS is ontstaan, is het bewustzijn dat grond en baggerspecie zo nodig op PFAS moet worden onderzocht in ruime kring doorgedrongen. De verwachting is 11.1

11.1

Tot slot wil ik uw aandacht vragen voor de meetstrategie die wordt ontwikkeld. In de brief aan de Tweede Kamer is aangegeven dat het belangrijk is om te inventariseren waar PFAS wordt aangetroffen in Nederland. Er is reeds een

advieslijst van te analyseren PFAS verbindingen beschikbaar. 11.1

[Redacted text block]

Bestuurskern

Dir. Waterkwaliteit, Ondergr
en Marien
Bodem, Ondergrond en
Wadden

Datum

23 juli 2019

Ons kenmerk

IENW/BSK-2019/156166

Hoogachtend,

Directeur Waterkwaliteit, Ondergrond en Marien,

10.2.e

[Redacted text block]

Mevr. E.H.S. van Duin

Staatssecretaris

Bestuurskern

Dir. Waterkwaliteit, Ondergr
en Marien
Bodem, Ondergrond en
Wadden

Den Haag
Postbus 20901
2500 EX Den Haag

Contactpersoon

10.2.e

Coördinerend
Beleidsmedewerker

M +31(0)6-10.2.e
10.2.e @minienw.
nl

Datum

9 september 2019

Kenmerk

ntb

Bijlage(n)

2

beslisnota

Kamervragen over tijdelijk handelingskader PFAS

Inleiding

Diverse Kamerleden hebben schriftelijke vragen gesteld over het '*tijdelijk handelingskader voor hergebruik van PFAS-houdende grond en/of baggerspecie*'.

Bijgevoegd treft u twee antwoordbrieven:

- Beantwoording van Kamervragen over PFAS van de Kamerleden Ziengs, Weverling en Remco Dijkstra (VVD)
- Beantwoording van Kamervragen over PFAS van het Kamerlid Martels (CDA).

Vragen hebben in hoofdzaak betrekking op de impact van het tijdelijk handelingskader op de projecten en de capaciteit van laboratoria om te meten op PFAS. 11.1

Geadviseerd besluit

11.1

Beslistermijn

10.2.e

10.2.e

Coördinerend Beleidsmedewerker

verslag

DG Milieu en Internationaal

Directie Omgevingsveiligheid
& Milieurisico's
Taakveld
Bestrijdingsmiddelen en
Stoffen

Den Haag
Postbus 20901
2500 EX Den Haag

Contactpersoon

art 10 lid
veiligheid chemische stoffen

T 070-**art 10**
M 06-**art 10**
art 10 lid @minienw.nl

Datum

4 oktober 2019

Betreft	Technische briefing PFAS
Vergaderdatum en -tijd	3 oktober 2019
Vergaderplaats	Tweede Kamer
Deelnemers	Kamer: Ziengs (vz), Van Eijs, Kröger, Laçin, Wassenberg, Von Martels, Dijkstra, Van Brenk. IenW: 10.2.e , 10.2.e (DGWB); 10.2.e (DGMI), 10 (RWS), 10.2.e 2(RIVM).

Op verzoek van mw. Kröger had de vaste commissie voor IenW verzocht om een technische briefing over poly- en perfluoralkylstoffen (PFAS). Gezien de recente aandacht van Kamer en media voor het Tijdelijk Handelingskader PFAS was bij de voorbereiding rekening gehouden met veel vragen over dat kader.

Na een inleidende presentatie door de IenW-delegatie zijn er door alle aanwezige Kamerleden vragen gesteld. **11.1**

11.1. Een enkele vraag kon niet ter plekke worden afgedaan omdat deze ook in de schriftelijke ronde voor de begrotingsbehandeling gesteld was (vergelijking met andere landen).

Gestelde vragen en antwoorden (samengevat)

**DG Milieu en
Internationaal**
Directie Omgevingsveiligheid
& Milieurisico's
*Taakveld
Bestrijdingsmiddelen en
Stoffen*

Datum
4 oktober 2019

Van Eijs

1. 11.1 [Redacted text block]

2. 11.1 [Redacted text block]

3. 11.1 [Redacted text block]

Kröger

4. 11.1 [Redacted text block]

5. 11.1 [Redacted text block]

6. 11.1 [Redacted text block]

Laçin

7. 11.1 [Redacted text block]

8. 11.1 [Redacted text block]

9. 11.1 [Redacted]

Wassenberg

10. 11.1 [Redacted]

11. 11.1 [Redacted]

12. 11.1 [Redacted]

Von Martels

13. 11.1 [Redacted]

14. 11.1 [Redacted]

15. 11.1 [Redacted]

16. 11.1 [Redacted]

17. 11.1 [Redacted]

Dijkstra

18. 11.1 [Redacted]

Van Brenk

**DG Milieu en
Internationaal**
Directie Omgevingsveiligheid
& Milieurisico's
Taakveld
Bestrijdingsmiddelen en
Stoffen

Datum
4 oktober 2019

19. 11.1 [Redacted]

20. 11.1 [Redacted]

Ziengs

21. 11.1 [Redacted]

22. 11.1 [Redacted]

**DG Milieu en
Internationaal**
Directie Omgevingsveiligheid
& Milieurisico's
Taakveld
Bestrijdingsmiddelen en
Stoffen

Datum
4 oktober 2019

Staatssecretaris

Bestuurskern

Dir. Waterkwaliteit, Ondergr
en Marien
Bodem, Ondergrond en
Wadden

Den Haag
Postbus 20901
2500 EX Den Haag

Contactpersoon

10.2.e
Senior Beleidsmedewerker

M +31(0)6-**10.2.e**
10.2.e@minienw.nl

Datum

10 oktober 2019

Kenmerk

IENW/BSK-2019/219106

Bijlage(n)

1

beslisnota

beantwoording Kamervragen (Von Martels - CDA)
naar aanleiding van nieuwsbericht NRC over PFAS

Inleiding

Naar aanleiding van een nieuwsbericht van het NRC d.d. 26 september 2019 heeft het lid Von Martels (CDA) vragen gesteld over de normstelling voor PFAS.

¹ Met deze nota wil ik vragen in te stemmen met de beantwoording en bijgevoegde Kamerbrief te ondertekenen voor verzending.

Geadviseerd besluit

11.1

Beslistermijn

11.1

Argumentatie

De vragen zijn gesteld naar aanleiding van het artikel in het NRC waarin een collega van het RIVM is geciteerd over de toepassingsnormen voor PFAS in grond en baggerspecie. Vraagtekens worden geplaatst bij de verschillen tussen enerzijds de toepassingsnormen van 3/7/3 µg/kg droge stof (d.s.) en anderzijds de toepassingsnorm van 0,1 µg/kg d.s. In de beantwoording wordt toegelicht dat de 0,1 µg/kg d.s. is gebaseerd op de bepalingsgrens.

Het RIVM heeft direct na plaatsing van het nieuwsbericht Q&A's op haar website geplaatst met uitleg hierover. De antwoorden op de Kamervragen zijn in lijn met de Q&A's op de website van het RIVM.

¹ <https://www.nrc.nl/nieuws/2019/09/26/baggersector-ligt-goeddeels-stil-door-strengere-norm-chemische-stof-pfas-a3974809>

Politieke context

11.1

Kader

- Tijdelijk handelingskader PFAS
- Besluit en Regeling bodemkwaliteit

10.2.e

Senior Beleidsmedewerker

Overlegorgaan Fysieke Leefomgeving

DGWB
Directie Bodem en Ondergrond
T.a.v. 10.2.e en 10.2.e

per mail

Overlegorgaan Fysieke Leefomgeving (OFL)

Rijnstraat 8
Den Haag
Postbus 20901
2500 EX Den Haag
www.overlegorgaanfysiekeleefomgeving.nl

Contactpersoon

10.2.e

10.2.e

M +31(0)6 10.2.e

10.2.e@overlegorgaanfysiekeleefomgeving.nl

memo meedenkkracht participatie PFAS dossier

Datum

17 oktober 2019

Beste 10 en 10.2.e,
2

Jullie hebben het Overlegorgaan Fysieke Leefomgeving (OFL) gevraagd mee te denken over de samenwerking met externe partijen in de PFAS-problematiek. Wij hebben jullie vraag besproken met de OFL-voorzitters en met collega's van de directie Participatie.

Analyse OFL-voorzitters

11.1

11.1

Het betreft dan een reflectie op het proces, analyse van het effect van dit proces voor alle betrokkenen en advies voor vormgeving van een vervolgproces, vastgelegd in een openbaar advies.

Uitkomst analyse Directie Participatie

11.1

Datum

17 oktober 2019

11.1

11.1

Gefaseerde aanpak

11.1

De uitkomst van deze sessie vormt een beeld van waar we nu staan, waar we heen willen en hoeveelheid ruimte er is voor participatie. Op basis van dit beeld kunnen jullie de keuze maken voor 11.1

¹ 11.1

Datum

17 oktober 2019

Vanzelfsprekend kunnen jullie hierbij een extern bureau inschakelen en kan er gebruik worden gemaakt van door de directie Participatie ontwikkelde handreikingen. Een internetconsultatie of zienswijzeprocedure kunnen hier ook onderdeel van uitmaken.

Met vriendelijke groet,

10.2.e en 10.2.e

Minister van IenW
Minister voor Wonen en Milieu

Bestuurskern

Dir. Waterkwaliteit, Ondergr
en Marien
Bodem, Ondergrond en
Wadden

Den Haag
Postbus 20901
2500 EX Den Haag

Contactpersoon

10.2.e
Senior Beleidsmedewerker

M +31(0)6-**10.2.e**
10.2.e @minienw.nl

Datum

5 november 2019

Kenmerk

IENW/BSK-2019/233993

gespreksnota

Gesprek met de heer Verhagen als voorzitter van
Bouwend Nederland over stikstof en PFAS

Aanleiding en doel

Op verzoek van de Minister President sluit u beiden aan bij een afspraak met de heer Verhagen (Bouwend Nederland) op dinsdag 5 november van 17.00 – 17.45 uur. Het onderwerp van gesprek is stikstof en PFAS.

Met deze nota wordt u geïnformeerd over het PFAS deel.

Resultaten

- Delen van de acties die in gang zijn gezet, en
- afspraken maken over de verdere aanpak van de acute knelpunten bij grond- en baggerbedrijven als gevolg van PFAS **11.1**

- **11.1**

Uw bijdrage

11.1

11.1

1. REGELS: RIVM / LANDELIJK ACHTERGRONDWAARDE

- **11.1**

11.1

11.1

Als gemeenten bodemkwaliteitskaarten hebben aangepast op PFAS, zal grondverzet sneller en makkelijker kunnen plaatsvinden.

2. RUIMTE BENUTTEN

Om maximaal de ruimte te benutten die er al is, en onzekerheid en onduidelijkheid weg te halen, worden er de komende weken in het hele land bijeenkomsten (informatiebijeenkomsten en werkconferenties) georganiseerd. Daarnaast is er een permanent landelijke helpdesk Bodem beschikbaar om bij vragen te helpen.

Lijst geplande bijeenkomsten:

- a) Donderdag 31 oktober: Informatiebijeenkomst Eindhoven
- b) Maandag 4 nov: werkconferentie PAS + PFAS in DH
- c) Maandag 4 nov: informatiebijeenkomst Rotterdam
- d) Dinsdag 5 nov: informatiebijeenkomst Groningen
- e) Donderdag 7 nov: Bestuurlijk overleg PFAS Noord-Brabant
- f) Vrijdag 8 nov: informatiebijeenkomst Utrecht
- g) Donderdag 21 nov: werkconferentie Noord-Holland
(Planning overige regio's volgt komende week.)

Ook zal I&W een 'vliegende brigade' inrichten die andere overheden kan ondersteunen bij het maximaal benutten van de ruimte die het kader biedt.

11.1

3. REGIO-OVERSTIJGENDE VRAAGSTUKKEN: Landelijke Taskforce PFAS

Waar de werkconferenties tot doel hebben om individuele projecten op regionaal niveau los te trekken, zorgt de taskforce dat de knelpunten die breed spelen (over projecten en regio's heen), worden aangepakt. Tevens signaleert de taskforce nieuwe knelpunten en zorgt ervoor dat de meer lange termijn knelpunten worden voorzien van oplossingen.

• 11.1

4. DIEPE PLASSEN EN WATERWEGEN

Om baggerwerkzaamheden zo spoedig mogelijk vlot te trekken, zijn onder meer de volgende acties in gang gezet:

- a. Diepe plassen: 11.1
Dit betreft een verkenning naar twee typen diepe plassen (oude zandwinputten). Wanneer plassen hydrologisch voldoende geïsoleerd blijken, kan in die plassen weer bagger met lichte PFAS verontreiniging worden toegepast (mits conform overige wet en regelgeving).
- b. Waterwegen: 11.1
Dit betreft de achtergrondkwaliteit van het watersysteem. Dat kan ruimte geven voor baggerwerkzaamheden.
- c. Baggerdepots: 11.1

5. Overig

11.1

Grade	Percentage
1	100%
2	100%
3	100%
4	100%
5	100%
6	100%
7	100%
8	100%

Nota bene: het besluit bodemkwaliteit biedt de mogelijkheid om - in het kader van gebiedsspecifiek beleid afwijkende lokale maximale waarden vast te stellen, dit is alleen mogelijk als dat goed onderbouwd is en conform wet- en regelgeving. Voor het vaststellen van soepeler normen kan aanleiding bestaan, als de lokale achtergrondniveaus juist hoger zijn dan de landelijke toepassingsnormen en grond en baggerspecie die in het gebied vrijkomt

11.1	

10.2.e

Senior Beleidsmedewerker

Ministerie van Infrastructuur
en Waterstaat

> Retouradres Postbus 20901 2500 EX Den Haag

De voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Binnenhof 4
2513 AA DEN HAAG

**Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat**

Rijnstraat 8
2515 XP Den Haag
Postbus 20901
2500 EX Den Haag

T 070-456 0000
F 070-456 1111

Ons kenmerk
IENW/BSK-2019/241637

Uw kenmerk
2019Z20296

Datum

Betreft Uitstel beantwoording Kamervragen van de leden Von
Martels en Ronnes over consequenties PFAS

Geachte voorzitter,

Op 24 oktober 2019 ontving ik Kamervragen van de leden Von Martels en Ronnes over de consequenties van PFAS (poly- en perfluoralkylstoffen). In verband met de benodigde tijd voor het ophalen en beoordelen van de informatie en de interdepartementale afstemming hierover ter beantwoording van de vragen zal het niet lukken deze vragen binnen de gestelde termijn te beantwoorden.

Ik zal u de beantwoording zo spoedig mogelijk doen toekomen.

Hoogachtend,

DE MINISTER VOOR MILIEU EN WONEN,

S. van Veldhoven - Van der Meer

Minister MenW

Bestuurskern

Dir. Waterkwaliteit, Ondergr
en Marien
Bodem, Ondergrond en
Wadden

Den Haag
Postbus 20901
2500 EX Den Haag

Contactpersoon

10.2.e
Senior Beleidsmedewerker

M +31(0)6 **10.2.e**
10.2.e@minienw.nl

Datum

15 november 2019

Kenmerk

IENW/BSK-2019/244080

Bijlage(n)

1

beslisnota

beantwoording kamervragen Von Martels en Ronnes
over PFAS

Inleiding

Op 24 oktober jl. hebben de kamerleden Von Martel en Ronnes schriftelijke kamervragen gesteld over de consequenties van PFAS. De vragen waren op dat moment gesteld aan u als staatssecretaris, maar ook aan de minister van BZK vanwege de consequenties voor woningbouw.

Geadviseerd besluit

11.1

Beslistermijn

Zo spoedig mogelijk. **11.1**

Argumentatie

Met de vragen leggen de kamerleden een koppeling met een vertraging van woningbouw als gevolg van PFAS in de bodem.

Bij vergunningverlening voor woningbouw is in veel gevallen geen onderzoek op PFAS nodig. **11.1**

. Bij de bouw komt onderzoek op PFAS vervolgens alleen aan de orde als er sprake is van grondverzet. **11.1**

Afstemming

11.1

10.2.e

Senior Beleidsmedewerker